

Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

проректор ЗВО з науково-педагогічної
та навчальної роботи

Інна АНДРУШКО

29 серпня 2025 р.

«ПОГОДЖЕНО»

Завідувач кафедри
філософії та суспільних наук

доц. ЗВО Павло КУЛІШ

29 серпня 2025 р.

СИЛАБУС
навчальної дисципліни

«Основи соціології та політології»

Спеціальність	I7 Терапія та реабілітація
Освітній рівень	Бакалавр
Освітня програма	ОПІ «Фізична терапія», 2025
Навчальний рік	2025-26
Кафедра	філософії та суспільних наук
Лектор	доц ЗВО, к.іст.н. Світлана ТРУХМАНОВА, доц ЗВО, к.іст.н. Валерій ЛАЦИБА
Контактна інформація	<i>philosophy@vntu.edu.ua,</i> <i>вул. Данила Галицького, 58а</i>
Укладач силабусу	ст. викл. ЗВО Наталія ІВАНОВА

1. Статус та структура дисципліни

Статус дисципліни	Вибіркова
Код дисципліни в ОПП та місце дисципліни в ОПП	ВК 1.10, складова циклу дисциплін загальної підготовки
Курс/семестр	1 курс (II семестр)
Обсяг дисципліни (загальна кількість годин/ кількість кредитів ЄКТС)	90 годин / 3 кредити ЄКТС
Кількість змістових модулів	1
Структура дисципліни	Лекції – 14 год. Практичні заняття – 16 год. Самостійна робота – 60 год.
Мова викладання	українська
Форма навчання	денна. При встановленні законодавством надзвичайних ситуацій форма проведення занять може бути змінена на змішану

2. Опис дисципліни

Коротка анотація курсу, актуальність. Головне призначення дисципліни полягає в тому, щоб допомогти студентам – майбутнім працівникам охорони здоров'я оволодіти систематизованими науковими знаннями, які склали б основу їхньої демократичної політичної культури, для успішного виконання своїх службових та загальнолюдських обов'язків. Дисципліна «*Основи соціології та політології*» спрямована на формування основ «соціологічної уяви» у майбутніх фахівців, закладає основи для пізнання медицини та охорони здоров'я як соціального інституту. Вивчає взаємозв'язок здоров'я і соціальних аспектів життєдіяльності людей, розглядає використання спеціальних соціологічних теорій і методів для багатостороннього аналізу виникнення, перебігу і профілактики різноманітних захворювань.

Вивчення курсу є важливим з огляду на низку причин:

- необхідність формування інтегральних уявлень про суспільство та розуміння особою власного соціального контексту;
- розуміння зв'язку системи охорони здоров'я як елемента цілісної соціальної системи, місця та статусу медиків як окремої соціальної групи в суспільстві;
- усвідомлення лікарем соціальних передумов виникнення хвороб, а також соціального контексту терапії різних видів розладів здоров'я.
- значимість навичок проведення соціологічних досліджень;
- необхідність об'єктивно та критично оцінювати життєво важливу соціальну інформацію, орієнтуватися у складному розмаїтті сучасних загальноцивілізаційних і національних політичних процесів, застосовувати отримані знання на практиці;
- необхідність формувати свою життєву (політичну) позицію, чітко розуміти свої громадські права, свободи і обов'язки, відстоювати принципи громадянського суспільства і правової держави;
- жити в умовах політичного плюралізму, формувати культуру опозиції, вносити посильний вклад в гармонізацію людських, міжнаціональних, міжнародних відносин.

Передреквізити. Для успішного засвоєння дисципліни студенту необхідні знання, отримані в процесі вивчення наступних дисциплін загальної підготовки в середній загальноосвітній школі: «Історія України і всесвітня історія», «Людина і світ», «Громадянська освіта», «Основи правознавства», «Основи здоров'я».

Мета курсу та його значення для професійної діяльності є оволодіння студентами навичками соціологічного аналізу суспільства, визначення свого місця та ролі у ньому, формування розуміння закономірностей функціонування та розвитку медицини та охорони

здоров'я як соціального інституту, взаємозв'язкі здоров'я і соціальних аспектів життєдіяльності людей, застосування у житті та медичній практиці соціологічних знань.

Постреквізити. В процесі вивчення дисципліни набуваються знання, необхідні для успішного засвоєння соціально-гуманітарних дисциплін, які забезпечують подальшу підготовку здобувачів: «Історія України та української культури», «Філософія з основами академічної доброчесності», «Професійна етика та деонтологія в реабілітації», «Логіка, формальна логіка», «Історія медицини та реабілітації», «Основи правознавства», «Захист прав та інтересів спеціалістів у сфері реабілітації», «Безпека життєдіяльності», «Охорона праці в галузі. Основи біоетики та біобезпеки», «Цивільний захист», «Гігієна та екологія», «Основи медико-соціальної реабілітації», «Професійна та соціально-побутова реабілітація», «Організація реабілітаційних заходів постраждалим внаслідок бойових дій», «Основи організації охорони здоров'я», «Основи медичних знань і стратегії охорони здоров'я», «Основи валеології», «Основи профілактики залежностей», «Основи комунікативної компетентності в реабілітації», «Культура мовлення й етика спілкування», «Терапія мови та мовлення», «Ефективна комунікація під час надання реабілітаційних послуг», що передбачає інтеграцію викладання з цими дисциплінами та застосування отриманих знань, умінь та навичок в процесі подальшого навчання та у професійній діяльності.

Результати навчання:

Інтегративні кінцеві програмні результати навчання, формуванню яких сприяє навчальна дисципліна:

РН 03. Дотримуватися етики професійного спілкування, діяти етично дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності.

РН 06. Розуміти процеси державно-політичного та соціально-економічного розвитку українського суспільства, сутність перетворень, що відбуваються в державі; розуміти основні філософські категорії та поняття.

РН 13. Проводити пацієнтоцентричну практичну діяльність за узгодженням із пацієнтом /клієнтом, його родиною/опікунами, членами мультидисциплінарної команди згідно нормативно-правових вимог та норм професійної етики.

РН 14. Проводити безпечну для пацієнта/клієнта та практикуючого фахівця професійну діяльність.

РН 16. Вербально і невербально спілкуватися з особами та групами співрозмовників, різними за віком, рівнем освіти, соціальною і професійною приналежністю, психологічними та когнітивними якостями тощо, зокрема у мультидисциплінарній команді.

РН 19. Оцінювати себе критично, засвоювати нову фахову інформацію, поглиблювати знання з допомогою самоосвіти, оцінювати й представляти власний досвід, аналізувати й застосовувати досвід колег.

Результати навчання для дисципліни:

В результаті вивчення дисципліни здобувачі повинні:

знати:

- закономірності формування соціальної структури суспільства;
- наукові підходи до проблеми розвитку суспільства;
- сутність процесу соціалізації, набуття соціального статусу та ролі;
- основні напрямки досліджень в медичній соціології та методи їх проведення;
- об'єкт і метод політичної науки взагалі і української зокрема, чітко оперувати і володіти її понятійно-категоріальним апаратом;
- орієнтуватися в основних світових і вітчизняних соціологічних та політологічних школах, концепціях і напрямках;
- мати уявлення про сутність політичного життя, політичних відносин і процесів, про суб'єкт і об'єкт політики, конституційні права людини і громадянина, місце і значення політичних систем і режимів у житті держави і громадянського суспільства.

уміти:

- визначати роль соціальних та соціально-психологічних чинників в розповсюдженні хвороб;
- враховувати у професійній діяльності соціальний статус пацієнта, його соціальні ролі як засіб впливу на хворого для його ефективного лікування;
- використовувати знання щодо ресоціалізації та соціалізації протягом життя при роботі з важкохворими та травмованими пацієнтами;
- визначати місце медиків як соціальної групи у соціальній структурі суспільства;
- застосовувати отримані знання для встановлення належних стосунків з пацієнтами та колегами;
- виділяти теоретичні, духовні, прикладні та інструментальні компоненти політичного знання, усвідомлювати їхню роль і функцію в підготовці політичних рішень у забезпеченні особистого внеску в суспільно-політичне життя;
- розуміти сенс і основні напрямки розвитку світового політичного процесу, геополітичну обстановку, місце, роль і статус України в сучасному світі;
- опанувати навички політичної культури, вміти застосовувати політичні знання у професійній і громадській діяльності.

3. Зміст та логістика дисципліни

Модуль 1. Історія України та української культури	1 семестр 90 год/3 кредити	Лекції №№1–7 Практичні заняття №№1–8 Теми для самостійного опрацювання №№1–6

Дисципліна включає 8 тем, 1 модуль.

Тема 1. Соціологія як наука про суспільство.

Тема 2. Соціальна структура суспільства.

Тема 3. Соціальна стратифікація.

Тема 4. Соціологія та медицина: соціальні виміри здоров'я та хвороби.

Тема 5. Політологія як система знань про політику. Сутність та функції політики.

Тема 6. Політична система суспільства. Держава як головний інститут політичної системи.

Тема 7. Політична влада. Політичні режими.

Тема 8. Світовий політичний процес і сучасні міжнародні відносини.

Згідно програми основними видами навчальних занять є а) лекції, б) практичні заняття, в) самостійна робота здобувачів.

Теми лекційного курсу розкривають проблемні питання відповідних розділів дисципліни.

Практичні заняття передбачають теоретичне обґрунтування основних питань теми та засвоєння наступних практичних навичок:

1. орієнтуватися в різних напрямках, течіях і школах соціологічної та політологічної науки, пов'язувати теоретичні ідеї та поняття з практикою життя суспільства, професійною діяльністю в галузі медицини та охорони здоров'я, сучасними проблемами суспільства;
2. вміти об'єктивно, на наукових засадах оцінювати стан та розвиток суспільства, застосовувати отримані знання в повсякденному житті і професійній практиці;
3. передбачати перспективу втілення в життя теоретичних викладів медичної соціології у поєднанні з медичними дисциплінами;
4. на практиці застосовувати знання про соціальну структуру суспільства та соціальні переміщення при плануванні власної життєвої кар'єри;
5. враховувати інтереси певних суспільних спільнот при прийнятті управлінських рішень;
6. самостійно аналізувати дані соціологічних досліджень, оперувати методами соціологічного дослідження на практиці у поєднанні з фаховими знаннями;

7. визначати та порівнювати форми політичного устрою різних державних утворень, ознаки авторитарних та тоталітарних режимів, ідейно-політичні течії;
8. відтворювати, тлумачити та використовувати у повсякденному житті основні терміни та поняття;
9. знати і вміти добирати літературу, періодичні видання, інтернет-ресурси для підготовки доповіді та до практичного заняття, вміти долучати інформаційні матеріали до контексту програмного матеріалу.
10. здійснювати інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел, критично аналізувати різноманітну інформацію;
11. навчитись формулювати самостійні судження про найважливіші події, вести дискусію, обґрунтовано відстоювати свої погляди та позиції, формулювати запитання опоненту.

На практичних заняттях студенти доповідають, дискутують, обґрунтовано відстоюють свої погляди та позиції, формулюють висновки до опрацьованої теми та розв'язують завдання.

Самостійна робота студента передбачає підготовку до практичних занять, вивчення тем для самостійної позааудиторної роботи, підготовка презентацій, таблиць, альбомів, плакатів, опрацювання наукової літератури та написання оглядів з наданих тем. Контроль засвоєння тем самостійної позааудиторної роботи здійснюється на заняттях та підсумковому контролі з дисципліни.

Індивідуальна робота включає опрацювання наукової літератури, підготовку оглядів з наданих тем, виконання науково-практичних досліджень, участь у профільних олімпіадах, науково-практичних конференціях, конкурсах студентських наукових робіт.

Тематичні плани лекцій, календарні плани практичних занять, тематичний план самостійної позааудиторної роботи, напрямки індивідуальної роботи опубліковані на сторінці кафедри на сайті університету.

Маршрут отримання матеріалів: Кафедра філософії та суспільних наук /Студенту/Очна форма навчання/ *Фізична терапія* / 1 курс /Навчально-методичні матеріали/ або за посиланням <https://www.vnmu.edu.ua/кафедра-філософії>

Доступ до матеріалів здійснюється з корпоративного акаунту студента 000XXX@vnmu.edu.ua.

4. Форми та методи контролю успішності навчання

Поточний контроль на практичних заняттях	Методи: усне або письмове опитування, електронне опитування
Залік по завершенню 2 семестру	Згідно Положення про організацію освітнього процесу у ВНМУ ім. М. І. Пирогова (посилання https://www.vnmu.edu.ua/downloads/pdf/polog_organiz_ocv_proc(2024).pdf)

5. Критерії оцінювання

Оцінювання знань здійснюється згідно Положення про організацію освітнього процесу у ВНМУ ім. М. І. Пирогова (посилання [https://www.vnmu.edu.ua/downloads/pdf/polog_organiz_ocv_proc\(2024\).pdf](https://www.vnmu.edu.ua/downloads/pdf/polog_organiz_ocv_proc(2024).pdf))

Поточний контроль	За чотирьох бальною системою традиційних оцінок: 5 «відмінно», 4 «добре», 3 «задовільно», 2 «незадовільно»
Оцінювання дисципліни:	Поточна успішність – від 122 до 200 балів (конвертація середньої традиційної оцінки за практичні заняття за 200-бальною шкалою): Сумарно від 122 до 200 балів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
180–200	A	відмінно	зараховано
170–179,99	B	добре	
160–169,99	C	добре	
141–159,99	D	задовільно	
122–140,99	E	задовільно	
0–121,99	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0–121,99	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Критерії оцінювання

Критерії оцінювання поточної навчальної роботи студента:

оцінка **«відмінно»** – студент має системні знання, вміє їх самостійно набувати, представляє неординарні судження щодо суспільних процесів та явищ, вирішує складні проблемні завдання, схильний до системно-наукового аналізу, логічно та творчо викладає матеріал, вміє аргументовано застосовувати вивчений матеріал, вільно оперує інформаційно-пошуковими технологіями, самостійно вирішує 90–100% пакету завдань;

оцінка **«добре»** – студент має повні знання суспільних подій і процесів, робить аргументовані висновки, самостійно складає таблиці та схеми, вільно оперує вивченим матеріалом, формулює і чітко аргументує власну думку, чітко тлумачить наукові поняття і категорії, вміє підготувати творчу роботу, здатен на рецензію відповіді іншого студента, виконує 70–90% пакету завдань;

оцінка **«задовільно»** – студент загалом правильно відтворює логіку подій і явищ, здатен з допомогою викладача скласти план виступу, розуміє причинно-наслідкові зв'язки, може використовувати термінологію, самостійно відтворює до половини навчального матеріалу, може поверхово аналізувати події та явища, допускає при відповіді помилки та неточності, слабо орієнтується в поняттях, здатен давати відповіді на прості, стандартні запитання, виконує 50–70% пакету завдань;

оцінка **«незадовільно»** – студент має початковий рівень знань, фрагментарні і недосконалі навички в роботі, самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі, здатен давати відповіді на прості, стандартні запитання, відтворити окремі частини теми, відсутні сформовані уміння та навички, може самостійно знайти відповідь у тексті, виконує 20–50% пакету завдань.

Оцінювання виконання тестових завдань під час поточного контролю

Оцінка **«відмінно»** виставляється студенту, який при проведенні тестового контролю допускає не більше 10% неправильних відповідей (обсяг правильних відповідей 90-100%).

Оцінка **«добре»** виставляється студенту, який під час тестового контролю допускає не більше 20% помилок (обсяг правильних відповідей 80-89%).

Оцінка **«задовільно»** виставляється студенту, який робить помилки не більше, ніж в 40% тестових завдань (обсяг правильних відповідей 60-79%).

Оцінка **«незадовільно»** виставляється студенту, який при тестовому опитуванні правильно розв'язує менше 60% тестових завдань.

Оцінювання самостійної роботи студентів. Оцінювання самостійної роботи студента здійснюється під час поточного контролю засвоєння тем дисципліни на підставі оцінювання усної відповіді на теоретичне питання відповідно до тем для самостійного опанування.

Оцінювання індивідуальної роботи студентів. Нарахування індивідуальних балів здійснюють на підставі Положення про організацію навчального процесу у Вінницькому національному медичному університеті ім. М. І. Пирогова. Бали за індивідуальні завдання нараховуються студентові лише при успішному їх виконанні та обговоренні. Кількість балів, яка нараховується за різні види індивідуальних завдань, залежить від їх обсягу та значимості і становить 1–12 балів.

Оцінювання з дисципліни. Підсумковий контроль (залік) зараховують, якщо студент засвоїв дисципліну в повному обсязі, про що свідчить поточне оцінювання кожного практичного заняття, засвоїв лекційний курс. Для оцінювання підсумкового контролю проводять підрахунок середньої арифметичної традиційної оцінки за семестр. Оцінка з дисципліни виставляється лише тим студентам, яким зараховані усі практичні заняття та які виконали програму навчальної дисципліни. Результат залікового оцінювання «зараховано» виставляється, якщо студент отримав позитивні оцінки, не має пропущених занять, або вчасно відпрацював їх. Наявність «2» за практичне заняття не позбавляє студента можливості отримати позитивний результат залікового оцінювання, якщо сума балів всіх практичних занять буде складати 122 та більше. Результат «не зараховано» виставляється, якщо сума балів всіх практичних занять складає менше 122 та за наявності пропущених невідпрацьованих занять.

6. Політика навчальної дисципліни/курсу

Студент має право на отримання якісних освітніх послуг, доступ до сучасної наукової та навчальної інформації, кваліфіковану консультативну допомогу під час вивчення дисципліни та опанування практичними навичками. Політика кафедри під час надання освітніх послуг є студентоцентрованою, базується на нормативних документах Міністерства освіти та Міністерства охорони здоров'я України, статуті університету та порядку надання освітніх послуг, регламентованого основними положеннями організації навчального процесу в ВНМУ ім. М. І. Пирогова та засадах академічної доброчесності.

Дотримання правил розпорядку ВНМУ, техніки безпеки на практичних заняттях. Інструктаж з техніки безпеки та поведіння під час сигналу «Повітряна тривога!» проводиться на першому практичному занятті викладачем. Проведення інструктажу реєструється в Журналі інструктажу з техніки безпеки.

Перед проведенням кожного практичного заняття викладач ознайомлює здобувачів освіти із місцем розташування укриття, правилами поведінки під час переміщення до укриття та перебування в ньому, пояснює всі дії, передбачені Планом реагування на надзвичайні ситуації (згідно Наказу № 505 від 30.08.2023 р.).

Вимоги щодо підготовки до практичних занять. Студент повинен бути підготовленим до практичного заняття, тестові завдання до поточної теми мають бути розв'язані, схеми та таблиці заповнені.

На заняття слід приходити вчасно, без запізнення. Студент, який запізнився більше, ніж на 15 хвилин на заняття, не допускається до останнього і повинен його відпрацювати в установленому порядку.

Студент повинен дотримуватись правил безпеки на практичних заняттях та під час знаходження у приміщеннях кафедри, діяти згідно встановлених інструкцій під час виникнення надзвичайних ситуацій.

Під час обговорення теоретичних питань студенти мають демонструвати толерантність, ввічливість та повагу до своїх колег та викладача; при виконанні завдань робоче місце має зберігатись у порядку.

Використання мобільних телефонів та інших електронних девайсів. Використання мобільних телефонів та інших електронних пристроїв на занятті допускається тільки під час електронного тестування або опитування та під час виконання пошукових і групових завдань.

Академічна доброчесність. Під час вивчення дисципліни студент має керуватись Кодексом академічної доброчесності ВНМУ ім. М. І. Пирогова (<https://www.vnmu.edu.ua/> загальна інформація/ Основні документи/ Кодекс академічної доброчесності). При порушенні норм академічної доброчесності під час поточного та підсумкових контролів студент отримує оцінку «2» та повинен її відпрацювати своєму викладачу в установленому порядку протягом двох тижнів після отриманої незадовільної оцінки.

Пропуски занять. Пропущені заняття відпрацьовуються в порядку, установленому в Положенні про організацію освітнього процесу у ВНМУ ім. М. І. Пирогова (посилання [https://www.vnmu.edu.ua/downloads/pdf/polog_organiz_ocv_proc\(2024\).pdf](https://www.vnmu.edu.ua/downloads/pdf/polog_organiz_ocv_proc(2024).pdf)) у час, визначений графіком відпрацювань (опублікований на сайті університету <https://www.vnmu.edu.ua/кафедра-філософії>) своєму чи черговому викладачу. Для відпрацювання пропущеного заняття студент має пройти тестування та письмово чи усно відповісти на питання до теми заняття. Відпрацювання пропущених лекцій здійснюється після надання конспекту лекційного матеріалу, або написання огляду чи підготовки власної презентації з теми пропущеної лекції.

Порядок допуску до підсумкового контролю з дисципліни наведений в Положенні про організацію освітнього процесу у ВНМУ ім. М. І. Пирогова (посилання [https://www.vnmu.edu.ua/downloads/pdf/polog_organiz_ocv_proc\(2024\).pdf](https://www.vnmu.edu.ua/downloads/pdf/polog_organiz_ocv_proc(2024).pdf)). До підсумкового контролю допускаються студенти, які не мають пропущених невідпрацьованих практичних занять та отримали середню традиційну оцінку не менше «3».

Додаткові індивідуальні бали. Індивідуальні бали з дисципліни студент може отримати за індивідуальну роботу, теми якої оприлюднені на сайті кафедри в навчально-методичних матеріалах дисципліни, кількість балів визначається за результатами ІРС згідно Положенню про організацію освітнього процесу у ВНМУ ім. М. І. Пирогова ([https://www.vnmu.edu.ua/downloads/pdf/polog_organiz_ocv_proc\(2024\).pdf](https://www.vnmu.edu.ua/downloads/pdf/polog_organiz_ocv_proc(2024).pdf)).

Вирішення конфліктних питань. При виникненні непорозумінь та претензій до викладача через якість надання освітніх послуг, оцінювання знань та інших конфліктних ситуацій, студент повинен спершу повідомити про свої претензії викладача. Якщо конфліктне питання не вирішено, то студент має право подати звернення до завідувача кафедри згідно Положення про розгляд звернень здобувачів вищої освіти у ВНМУ ім. М. І. Пирогова (<https://www.vnmu.edu.ua/> Загальна інформація/Основні документи), (<https://surl.li/itgrmm>).

Політика в умовах дистанційного навчання. Порядок дистанційного навчання регулюється Положенням про запровадження елементів дистанційного навчання у ВНМУ ім. М. І. Пирогова (<https://www.vnmu.edu.ua/> Загальна інформація / Основні документи), (<https://surl.li/sgdief>). Основними навчальними платформами для проведення навчальних занять є **Microsoft Teams, Google Meets**. Порядок проведення практичних занять та лекцій, відпрацювань та консультацій під час дистанційного навчання оприлюднюється на веб-сторінці кафедри на сайті університету (<https://www.vnmu.edu.ua/кафедра-філософії> / Студенту).

Зворотній зв'язок з викладачем здійснюється через месенджери (Viber, WhatsApp; Teams) або електронну пошту (на вибір викладача) в робочий час.

7. Навчальні ресурси

Навчально-методичне забезпечення дисципліни оприлюднено на сайті кафедри. Маршрут отримання матеріалів <https://www.vnmu.edu.ua/кафедра-філософії>/ Студенту. Консультації проводяться два рази на тиждень згідно графіку консультацій.

8. **Розклад та розподіл груп по викладачам** опублікований на веб-сторінці кафедри на сайті університету (<https://www.vnmu.edu.ua/кафедра-філософії/> Студенту).

Силабус з дисципліни «*Основи соціології та політології*» обговорено та затверджено на засіданні кафедри філософії та суспільних наук (протокол №1, від 28 серпня 2025 року)

Відповідальний за курс

Валерій ЛАЦИБА

Зав. кафедри
філософії та суспільних наук

Павло КУЛІШ